

Igor Karlovšek

I. O svojem delu

Moje zanimanje ob pisanju romana *Klan* je pritegnilo troje stvari. Na prvo mesto bi postavil divjo, drzno ali kakor koli hočete nezakonito lastninjenje družbenega premoženja. Že sicer sem doslej pisal o družbenih nepravilnostih, nepoštenostih in vplivu na usodo malega junaka, ki se ne kriv ne dolžan znajde v takšni situaciji. Zelo rad torej pišem o družbeno napeti in konfliktni situaciji, ki potem terja od junaka nenehno opredeljevanje in bojevanje, včasih celo za golo življenje v dokaj neenakem boju zoper močnejšega, neredko celo institucionalno organiziranega nasprotnika, proti kateremu ta mali človek nima nobenih pravih možnosti, čeprav bralci trpijo z njim in navijajo zanj. Zaradi tega v mojih romanih tudi ne pride do velikega finala s srečnim koncem, ampak ostane običajno trpek okus o neki nepopravljivi družbeni krivici, ki ni povsem odpravljena ali popravljena.

V *Klanu* je lastninjenje osrednja zgodba, ki nosi družbeni poudarek, prav prepletanje vseh mogočih načinov pretakanja denarja iz enega v drug žep, kot bi rekli pravniki, brez pravnega naslova. Gre za krajo, grabež, podkupovanje določenih vzvodov oblasti in odločanja, vpletanje tujega kapitala in ustanavljanje tajnih fondov v tujini, kar uspe in zmore storiti le finančno-komercialno usposobljena aristokracija, ki je že po znanju in osebnih sposobnostih v veliki prednosti pred tistimi, ki vseh teh znanj in tehničnih možnosti niti ne poznajo. Po tej plati je torej glavni junak te zgodbe denar. Kot je napisal nekdo, kapital ni torej ne moralen, ne nemoralen, ampak preprosto nepogrešljiv, pomemben, celo odločujoče povezan s številnimi človeškimi usodami.

Druga je zgodba o družini, ki je po znanju, sposobnostih, družinski povezanosti, ljubezni in vztrajnosti daleč pred vsemi in nad vsem, kar jo v zgodbi doleti. Kos ji niso ne človeška zloba, podlost, ne podkupljivi ali včasih tudi naivni sistem, ne zlomi je niti tragedija in izguba enega izmed članov. V družini in povezanosti ljubečega para vidim tisto moč, ki je sposobna premagati še tako hude težave in celo družbeno organizirane napade nanjo. Ljubezen je enkratna, neponovljiva in osrečujoča prav zaradi moči, ki ni odvisna od trenutka, ampak je prekaljena v stalnosti in vdanosti.

Kot tretja je v romanu zgodba o vojni v Bosni in Hercegovini, kjer ni ne dobrih ne zlih z imeni in priimki, vojaki nimajo ne razpoznavnih uniform ne činov ali imen. Vojna je zlo samo po sebi, vojna grozota nima niti nacionalnega naboja. Nikakor nisem hotel degradirati katerekoli, tudi posamezne žrtve vojne ne, s tem da bi nekomu nadel ime in priimek ali ga okarakteriziral z nacionalno oznako.

V tem romanu nadaljujem svojo dosedanje pripovedno tehniko, ki temelji na prepletanju različnih zgodb med seboj v povezano celoto, pri čemer so poglavja dokaj kratka, jedrnata, polna dogajanj in se običajno poglavje zaključuje tik pred odločilnim

preobratom, pred razrešitvijo ali po efektno končani akciji, kar bralca pritegne, da skuša čimprej najti odgovor na vprašanje, kaj bo pa sedaj. Vendar do tega odgovora ne more priti, ne da bi prebral morda celo bolj napeto ali zanimivo poglavje o dogajanju in usodi drugega junaka, ki vpliva na prvega. Zaradi te dinamike in poudarjeni fabuli so moji romani, med drugim tudi Klan, nenehno deležni oznake žanrski. Romani naj bi bili kriminalke, kar seveda ne drži. Romani so po mojem prepričanju družbeno aktualni in po drugi strani akcijski. V naši družbi, kjer resnično zajemam tako pri dnu, kot v samem vrhu družbene piramide, prikazujem dogajanja, ki jim lahko upravičeno pritaknemo oznako kriminalna. Ne gre za žanrsko logiko in zakonitosti kriminalke, kjer odkrivamo zločin z eno izmed običajnih tehnik, bodisi da od zločina do konca zgodbе iščemo storilca in pri tem ožimo krog osumljencev, nato pa v suspenzu običajno najdemo krivca med najmanj sumljivimi, ali pa spremeljamo zločinca od izvršitve delikta naprej, dokler ne pade v roke bolj ali manj uspešnih preganjancev.

V svojih delih prikazujem navadne ljudi, žrtve, ki se jim dogajajo resnično kriminalne stvari, pa naj jih oropajo, vržejo iz služb, jim oplenijo vse premoženje, umažejo dobro ime in podobno, vendar gre za družbene pojave, ki delujejo na posameznika in ne zgolj kriminalna nagnjenja posameznikov, ki povzročajo dogajanje. Pri pripovedni tehniki skušam ostajati blizu bralcu, da ga ne morim ali zapeljujem še s stilno in filozofsko visokoliterarnim izrazom, ki bi zameglila temeljno prvino – zgodbo. V tem pogledu priznavam vpliv ameriških avtorjev.

V pisanju skušam slediti načinu, v katerem tehnične podrobnosti prikazujem zelo veristično, predvsem gre tu za pravila policijskega dela, dela sodišč in različnih drugih institucij, veliko poudarka dajem računalništvu in pomoči, ki jo ponuja to znanje, ne nazadnje pa tudi medicini in pravu. Po poklicu sem pravnik, končal sem tudi podiplomski študij in si pridobil naslov magistra, kar se kaže tudi v mojih delih.

Vse človeško življenje je opredeljeno z določenimi pravili, pa naj gre za rojstvo in pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, pa do smrti, pravico razpolagati s svojim premoženjem tudi za primer smrti in pravico do evtanazije. Vmes je cel spekter najrazličnejših norm, ki se jih držimo ali jih kršimo in imamo do tega kršenja ali uboganja moralno pozitiven ali negativen odnos. Pravo mi je torej dalo tematsko široko področje, v katerem raziskujem družbo in posameznike v njej. Pravzaprav gre za zelo stare načine pripovedovanja, klasične dileme od Antigone (konflikt zaradi nasprotja pravne norme in »naravno pravne« norme) dalje.

Za konec bi poudaril še eno značilnost svojega pisanja, ki je v naslanjanju na filmsko izrazno tehniko. Čeprav ne pišem najprej scenarijev o dogodkih in nato romanov, je res, da nekatere prizore in poglavja tudi fizično vidim in občutim že v času predpriprave na pisanje, ko torej roman pišem še v glavi in preden gre na papir. Sam tehnični zapis je nato zgolj bolj ali manj zvesto sledenje zgodbi, ki se je v meni že odigrala in zato je polifona struktura romanov, kakršen je tudi Klan, že v meni, preden pričnem s pisanjem.

Pišem relativno dolgo, morda tudi zato, ker vmes opravljam še številne druge stvari, to pa po drugi strani povzroča, da zadeva, ki je v meni, dozoreva in se razvija tudi potem, ko jo že pišem. Gre za posebno obsedno stanje mojega duha, ko vsak prosti trenutek preverjam in tehtam posamezna občutja, dejstva in dialoge. Tako pride do notranjega pritiska, ki se stopnjuje do vrelišča, kolikor bolj je roman pri koncu in konec je po navadi že prava dirka in neznosnost, kar nekateri opažajo po silno razvejani začetni strukturi posameznih zgodb kot morda prehitel razplet in konec. V prihodnje pričakujem, da bom ta pritisk vse bolj obvladal in zaradi tega to morebitno pomanjkljivost tudi odpravil.

Omenil bi rad tudi, da roman Klan ni prvi v letošnjem letu, v katerem so izšli kar trije. Najprej je ugledal luč sveta Rodoljub pri Cankarjevi založbi, nato Navzdol in naprej v oktobru pri Mladinski knjigi in slednjič pri DZS omenjeni Klan. Izidu treh romanov v enem letu botrujejo težave naših založnikov, kajti ideja je bila vsako leto en roman, ker toliko časa običajno tudi pišem posamezno delo.

Iz romana KLAN

VII.

Direktor Kudrin je prenehal diktirati in si obrisal potno čelo. Srknil je požirek hladne kave in skremžil obraz. Po ustih je valjal okus po ponižanju, ki mu ga je prizadel Andrej.

Prekleti norec neumni!

On bo grozil!

Toliko denarja, kot se mu je ponujalo, človek ne pusti v maloro! Ne pokaže se možnost ukrasti toliko denarja človeku vsak dan, še celo vsako leto ne in veliki večini zemljanov niti v vsem življenju ne. Za tak denar bi izdal veliko tesnejšega prijatelja kot ravno tega gobcača. Ko vedno tako učeno suče gofljo, kakor da je požrl vso znanost na svetu.

Za hip mu je postalo žal, da ni nasedel Bottempelliju.

Njegova Tilka pa se je že kar lepo navadila na trošenje povprečno pet tisoč mark na mesec, segala je že čez in vsakič hudo strupeno vihala nos, če ji je omenil, da takšne porabe ne more prenesti. Presneta baba.

Odrinil je sliko našobljene žene na rob zavesti in vnovič besno stisnil diktafon.

– Irena! se je zadrł skozi zaprta vrata, da je tajnico kar izstrelilo v pisarno.

– Prosim, gospod direktor?

– Poskrbite, da bo služba zavarovanja takoj realizirala vse zahteve, ki so zdiktirane na traku. Ključ od Majcnove pisarne hočem videti tukaj v petih minutah. Vse papirje in vse stvari je treba zakleniti in nihče nima vstopa v pisarno. Če pride v podjetje, bo vratar, ki bi ga spustil, letel na cesto. Poklicati je treba policijo in ga nemudoma odstraniti. Pravnik naj napiše sklep o suspenzu.

Tajnica je ubogljivo segla po diktafonu in počakala nadaljnjih navodil.

– To je vse.

Prej kot v petih minutah se je vrnila z zahtevanim ključem in ga podala direktorju, ki ga je zaklenil v železno blagajno, kjer je hranil pištolo in strelivo zanj.

Počakal je, da odide, in pregledal, ali je bil pred dnevi pri čiščenju dvomljivih papirjev dovolj temeljit. Igra za velike denarje je samo enosmerna.

Dovolj dolgo je bil direktor, da je vedel, kako obremenilni so lahko nekateri dokumenti, ki jih poznajo tudi sodelavci, s katerimi je prekinil. Ko je najmanj treba, se spomnijo stvari, ki jim sicer ne bi nikoli prišle na misel.

Majcen je vedel za skoraj vse.

To, da je vedel za provizije, ki so mu jih plačevali Rhone-Poulenc, Agfa, Hoechst, Perelman Group, Du Pont in drugi večji ali manjši dobavitelji in kupci, ga ni skrbelo. O tem ni obstajalo nobenih papirjev. Saj ni bil nor, da bi jih prinašal v Slovenijo. Sumil je sicer, da bi Majcen utegnil prav zaradi lastnega zavarovanja

s kakšno podkupnino priti do kopije blagajniških prejemkov, ki jih je včasih podpisoval, kadar se provizije ni dalo skriti v ceno blaga, vendar ga tudi to ni najbolj skrbelo.

Zanesel se je na svoje prijatelje čez mejo.

Majcen je vedel, da ima svoj devizni račun pri Union de Banque Suisse v Ženevi, ker je nanoslo, da sta nekajkrat morala skupaj tja in ga je čakal, dokler ni opravil v banki. Čeprav je ostal zunaj, mu je moralo biti jasno, zakaj hodi tja, in pasji, kot je, bi lahko poskušal s kakšno začasno odredbo zamrzniti njegov konto. Dobro je vedel, da je Majcnova žena, ko je bila še odvetnica, to storila v primeru nekega ljubljanskega direktorja, ki je sunil milijon dolarjev in mislil, da bo srečno in veselo živel do konca svojih dni, a ga je čakalo hudo razočaranje. Presneti Švicarji bi se še rezali, če bi se to zgodilo, ker bi lahko brezobrestno obračali denar, dokler ne bi sodni mlini odmleli svoje pravice. Čimprej mora dvigniti denar in ga prenesti iz Švice.

Od skrbi ga je zavilo v trebuhu, da se je skoraj zgrudil na pisalno mizo. Rana na dvanajsterniku ga je zapekla, kakor bi se mu izločil ves žolč hkrati. Moral bi v toplice, kot je piskala Tilka, že od novega leta dalje, da bi malce pozabil na vsakodnevne težave kemične industrije in zagate Rehaksa, pred katerim se je nenadoma odprl nov velik sklop vprašanj, povezanih s privatizacijo. Družina Pečnik, ki je bila lastnik tovarne pred vojno, je že vložila vlogo za denacionalizacijo podjetja in tudi začasno odredbo, s katero je pravzaprav potegnila križ čez sleherno pametno kombinacijo s tujci. In zdaj je Majcen spregledal igro s tem BottemPELLIjem. Čeprav je načelnik trdil, da je najboljši.

In tudi on, najvišji.

Zabobnal je s prsti po mizi in iz velikega kupa papirjev izločil še nekaj dvomljivih dokumentov.

Počasi in zamišljeno jih je vlagal v stroj za rezance, kot je pravil napravi za uničevanje zaupnih dokumentov, ter gledal, kako so nerazpoznavni trakci padali v pripravljeno posodo. Spominjalo ga je na giljotino in hladno ga je spreletelo ob misli, da bi mrzlo jeklo ločilo glavo od vratu.

Čebelica na direktnem telefonu ga je predramila, da je segel po slušalki in da ga je vnovič zbolelo v trebuhu.

- Gospod direktor, je zaslišal zadihan glas.
- Kaj želiš? je ostro odgovoril vodji varnostne službe podjetja.
- Dobil sem vaše naročilo... je zamencal in lovil sapo.
- Ja. In kaj?

Vodja te službe mu je pil živce, odkar se je zaposlil v podjetju, ker je kar naprej z nenavadno izvirnostjo odkrival nove in nove nevarnosti, ki jim je bilo izpostavljeno podjetje.

- Majcnu ste prepovedali vstop v podjetje.

- Ja. A si nepismen ali kaj? Ne maram, da se še kdajkoli prikaže tu, si me razumel?

- Ampak on je predsednik štaba Civilne zaščite. Kako naj sedaj...

- Jebe se mi civilna zaščita!! Od danes naprej si ti predsednik štaba, jasno?!

Treščil je slušalko na aparat, da je odletel pokrov z mikrofona in se zakotalil pod mizo.

Zdaj je moral seči po Phosphalogenu, da mu je vsaj malo omilil bolečine v dvanajsterniku.

Ostala je samo še ena šibka točka, ki jo je moral nevtralizirati in ki je ni bilo mogoče urediti prej.

Pred petimi leti sta se z Majcnom dogovorila, da bosta vsa plačila, ki jih je podjetje prejemale iz tujine, držala na posebnem računu devetdeset dni, kolikor je znašal skrajni rok, v katerem je bilo treba spraviti denar čez mejo. Tako se je ustvarjal iz obresti črni fond podjetja, ki sta ga sicer sprva namenila za poplačilo dolgov iz reprogramiranih posojil, katere je država prepovedala plačati. Na tem računu se je nabralo milijon devetsto tisoč dolarjev. Tako on kot Majcen sta bila upravičena sama prenesti ta denar na kakšen drug račun. To jima je koristilo ob zatonu Markovičeve kariere, ko podjetje ni moglo izpolnjevati svojih obveznosti do tujih dobaviteljev, ker banke niso izvajale deviznih plačil v tujino. Iz tega tajnega računa je šlo marsikatero plačilo za surovine, ki se je potem kot dobropis vrnilo, ko je banka slednjič le izpeljala plačilo.

Tega ni vedel niti načelnik.

Nihče, razen njiju.

Teoretično bi mogel Majcen ta denar ukrasti, ne da bi ga mogel za to kdo prijati.

Četudi si je dopovedoval, da je Majcen pošten, kar je po svoje dokazal prav v primeru, ko je prebotal Bottempellija, namesto da bi vtaknil podkupnino v žep, ga je čedalje bolj skrbelo, da bi utegnil že iz nagajivosti prenesti denar kam drugam, da bi ga lahko potem izsiljeval.

Vedel je za nekatere neprijetnosti, ki so se primerile Majcnu, s katerimi bi ga mogel precej oblatiti. Čeprav je imel akademski naslov doktorja, je prevečkrat popustil pred izzivanji in se spustil v fizično obračunavanje. Kadar ga je kakšna stvar dovolj izzirila, mu je kri zalila oči in se je zakadil v nasprotnika kot bik. Nekajkrat je sodeloval pri sprejemanju tržno napačnih odločitev, ki so pahnile nekaj podjetij v hudo izgubo, iz katerih so se izvlekla šele po politični intervenciji in zahvaljujoč dejstvu, da zakon o stečaju v času zakona o združenem delu organi oblasti niso jemali preveč resno. Njegov predlog nove organiziranosti internih bank gorenjske regije je žalostno propadel, poskus ustanovitve konzorcija, ki bi prevzele Elan v stečaju, pa je prav tako doživel hud polom.

Vse te podrobnosti so se dale lepo stkati v vzorec, s katerim je mogel zamegliti resnično podobo.

Vedel je, kje je najbolj ranljiv.

Delavci v podjetju Rehaks so Majcnu privoščili vse najslabše. Premalo svojih ljudi je imel med njimi, ki bi popravljali mnenje o njem, ga hvalili in mu pripisali tudi zasluge, ki so mu nesporno šle. Temelj njegove filozofije je bil v tem, da delavci lahko samo delajo za svojo plačo ali pa si izberejo drugega delodajalca, kateremu bolj zaupajo, da bo zagotovil stabilnost in rast njihovih plač. Na nobenem delavskem svetu ni dovoljeval vpletanja delavcev v poslovanje podjetja. Kadar je kdo izmed članov vprašal, zakaj se je vodstvo odločilo, da na primer proda počitniški dom ali kaj podobnega, je debato največkrat zaključil z odrezavim pojasnilom, da ni v njihovi pristojnosti, da bi o tem spraševali. Zelo podobno je bilo na nekdanjih zborih delavcev, kjer je zelo na kratko povedal, da ni stanovanjskih kreditov, ker so slabi časi in ni denarja. Njegova večna teza je bila, da ni denarja. Po drugi strani pa so delavci vendarle videli, da denar je, in to celo ne tako malo, kajti investicije so se kljub tarnanjem le izvajale, kar naprej so bili v podjetju tuji monterji, ki so postavljali novo opremo, preizkušali novo tehnologijo. Majcen je slovel kot glavni in odgovorni krivec za relativno nizke osebne dohodke. Seveda pa delavci niso spregledali, da se vozi tudi z najmodernejšim mercedesom, letuje na morju in hodi v hribe, da ima bajno vilo nekje čisto na samem z veliko zemlje okoli, hčerko z vpeljšano odvetniško pisarno in da je sin študiral tudi v Angliji ali Ameriki.

Kudrinu je ugajalo, da se sindikat zaganja v Majcna, saj tako niso imeli v želodcu njega, in lahko je deloval iz ozadja. Tudi če je bila sprejeta odločitev, ki je prizadela delavce, je pustil, da jo je podpisal Majcen, ker je tako prestregel ves srd. Seveda Majcna to ni motilo. Menil je, da je s svojim znanjem in zavzetostjo poklican za vodenje podjetja. Obnašal se je kot pravi poslovodja v smislu gospodarjenja, čeravno se ni nikoli spuščal v direktorska pooblastila, delavstvu pa je namenjal zgolj pomen proizvodnega dejavnika, s katerim je sicer treba ravnati pošteno, vendar pa nima nobene pravice odločati o gospodarjenju. Kaj hujšega za prvoborce samoupravljanja, ki so po trideset let in več prebili v tovarni in jo imeli resnično za svojo! Nepreklicno si je zapravlil njihovo zaupanje.

– Irena!

Vnovič je priskakljala vsa pripravna in z beležko v rokah, dvignila obrvi v vprašaj, prekrizala nogi in zanihala v bokih.

– Pokličí mi delovodje dopoldanske izmene in vodje vzdrževanja.

– Kam pa?

– V sprejemnico.

– Kdaj?

– Čez pet minut. Potem naj Janez pripravi avto. Šla bova v Celovec.

– Naj dvignem dnevnice?

– Bom sam. Saj imam še nekaj šilingov v blagajni.

Za sestanek se mu ni bilo treba posebej pripravljati. Že v naprej je vedel, da bodo delavci kar planili po Majcnu.

Vsi, ki so kaj pomenili v podjetju, so prišli v sprejemnico. Vodje delavcev. Tisti, ki so oblikovali javno mnenje podjetja. Sindikalni zaupniki. Nergači. Nevajeno so pestovali roke na prsih, naslanjali komolce na mize in ugibali, zakaj jih potrebujejo.

Dišalo je na nekdanje sindikalne akcije ali dajanje podpore različnim kandidatom za višje funkcije. Med moškimi je plala močna zavest o pripadnosti, počutili so se močne, pomembne.

– Zdravo! jih je nagovoril in v hipu presek al šepetanje v tišino.

Nekateri so pokimali, drugi so se nezaupljivo spogledali.

– Poklical sem vas, da vam razložim, da je prišlo v poslovodstvu podjetja do težav, zaradi česar sem nemudoma suspendiral gospoda Majcna. Od danes naprej nima vstopa v podjetje.

Pustil je, da so besede pripravile teren, preden je nadaljeval.

– Ugotovil sem, da si je gospod Majcen prisvajal družbeni denar in jemal visoke provizije od naših dobaviteljev, zaradi česar smo imeli manjši dohodek, s tem pa tudi nižje plače. Zadeva bo v najkrajšem času predana javnemu tožilstvu, ki bo ukrepalo naprej.

Možje so reagirali kot eden.

– Baraba!

– Lopov!

– Kurba jasna, saj sem vedel, da ni mogel sam zaslužiti mercedesa!

– No, se je le pokazalo, da smo imeli delavci prav!

Zdaj je Kudrin malce zameglil sliko z nekaj dvomljivimi ugotovitvami, s katerimi je le še podžgal srd, ki je plal v delavcih. Majcen je bil dokončno odpisan.

Za konec je dodal, da je zaradi njegove grabežljivosti nekaj delavcev prejelo sklepe o tehnoloških viških, in debata je bila zaključena.

Dokaj dobre volje je sedel v službeni avtomobil, v katerem ga je že čakal diskretni Janez.

- Celovec.
- Prav, gospod direktor.

Malo pred tretjo sta prispela v mesto in direktor mu je ukazal, naj zapelje pred Koroško banko.

Gospod Friedrich ga je sprejel prijazno, kot se spodobi in ga popeljal v svojo pisarno.

- Lepo pozdravljeni, gospod Kudrin. Gospod Majcen mi je povedal, da boste verjetno tudi vi prišli danes sem.

Direktor je zastal in zdelo se je, kakor bi se mu ves svet podrl na glavo.

- Gospod Majcen?

- Ja.

Komaj je vzdržal, da je sedel v udoben zelen fotelj, ki mu ga je ponudil bankir.

- Je prenesel sredstva na drug račun?

- Je. Upam, da boste tudi v prihodnje uporabljali naše usluge. Gospod Majcen mi je zatrjeval, da ne gre za prenos iz konkurenčnih nagibov, ker bi se utegnili tudi mi dogovoriti za kakšne višje obresti, čeprav prav sedaj padajo in je recesija tudi v bančništvu.

Kudrin ga ni mogel več poslušati.

Nenadoma so se mu dvignili in žolč in kislina in Phosphalogen in vse, kar je še bilo v želodcu. Bruhnil je po tleh in se zgrudil na kolena.